Elementary Education Online, 2018; 17(1): pp. 239-254
İlköğretim Online, 2018; 17(1): s.239-254. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr
doi

Zihinsel Yetersizliği Olan İlkokul Kaynaştırma Öğrencilerinin Pragmatik Dil Becerileri İle Sosyal Becerileri, Problem Davranışları Ve Akademik Yeterlilikleri Arasındaki İlişki[1]

The Relationship Among Pragmatic Language Skills With Social Skills, Problem Behavior And Academic Competence Of Inclusive Students With Intellectual Disability

Üzeyir Emre Kıyak, *Anadolu Üniversitesi, Engelliler Araştırma Enstitüsü, uekiyak@anadolu.edu.tr*
Özlem Diken, *Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, diken.ozlem@gmail.com*

Öz. Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil beceri düzeyleri ile sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkinin yordayıcı olabilecek değişkenlerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapmakta olan sınıflarında zihinsel yetersizlik tanılı öğrenci bulunan 47 ilkokul öğretmeni oluşturmaktadır. Öğretmenlere, sınıfa ve kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliğe ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla birinci araştırmacı tarafından geliştirilen "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pragmatik dil becerileri, "Pragmatik Dil Becerileri Envanteri – Türkçe Versiyonu/PDBE-TV" ve sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterlilikleri "Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi/SBDS" kullanılarak ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerilerinin, sosyal becerilerinin ve akademik yeterliliklerinin normal gelişim gösteren akranlarından düşük olduğu, problem davranışlarının ise normal gelişim gösteren akranlarından yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, pragmatik dil becerileri ile sosyal beceriler arasında yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu ve sosyal becerilerin pragmatik dil becerileri üzerinde önemli (anlamlı) birer yordayıcı olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kaynaştırma, zihinsel yetersizlik, pragmatik dil becerileri, sosyal beceriler, problem davranış, akademik yeterlilik

Abstract. The aim of this study is to examine the relationship among the pragmatic skills with social skills, problem behaviors and academic competence of the students with intellectual disability (ID) who recieve education in inclusive elemantary school classes and to define the predictor variables of this relationship. The group of the study has been composed of 47 teachers who work in the public elemantary schools governed by Ministry of Education in Eskişehir and each of whom have a student diagnosed with ID in their classes. "Demographic Form", which was developed by the first author himself, has been used in order to access personel information of teachers and their students with ID in their classes. Pragmatic language skills of the students with ID who recieve education in inclusive elemantary school classes have been measured by "Turkish Version of Pragmatic Language Skills Inventory" while social skills, problem behaviors and academic competence of the students have been measured by Turkish Version of the Social Skills As a result of the study, pragmatic language skills, social skills and academic competence of the students with ID who receive education in inclusive elemantary school classes have been figured to have lower level than their typically developed peers while problem behaviors of the students with ID who receive education in inclusive elemantary school classes have had higher level than their typically developed peers. Additionally, as a consequence of analyses it is came out that social skills are very important predictors for pragmatic language skills.

Keywords: Inclusion, intellectual disability, pragmatic language skills, social skills, problem behavior, academic competence

[1] Bu çalışma birinci yazarın Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalında tamamlamış olduğu yüksek lisans tezinin özeti niteliğindedir. Çalışma 26. Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Geliş tarihi: 25.07.2017 Kabul tarihi: 15.02.2018 Yayımlanma tarihi: 15.03.2018

SUMMARY

Introduction

It is stated that there are many elements for succesful inclusion. One of the elements for successful inclusion related to students with special needs is that students level of communication, pragmatic language and social skills. It is also emphasized that lack of problem behavior of students with special needs is also another important component for succesful inclusion (Farrell, Dyson, Polat, Hutcheson ve Gallanaugh, 2007; Mutisya ve Barker, 2011). When the literature is examined, it is clearly shown that, students with intellectual disability exhibit lower level of social skills, academic competence and pragmatic language skills and higher level of problem behavior than their typically developed peers (e.g.; Diken, 2014; Leffert, Siperstein ve Millikan, 2000; Gresham,1997; Sucuoglu ve Özokçu, 2005). It is emphasized that there is a strong relationship among pragmatic language skills and social skills, problem behavior and academic competence. In spite of the fact that there are couple of studies in special education, there aren't any studies which has been conducted to measure this relationship.

Method

This study was designed with descriptive-correlational research model.The group of the study has been composed of 47 teachers who work in the public elementary schools governed by Ministry of Education in Eskişehir city and each of whom have a student diagnosed with ID in their classes. First author of the study had interviews with 47 teachers and collected datum about 47 students with intellectual disability and 45 typically developed students. Datum were collected with Turkish Version of Pragmatic Language Skills Inventory, Turkish Version of Social Skills Rating Scale and Demographic Form developed by the first author himself. Datum were analyzed via IBM SPSS 22.0 using MANOVA and regression analyses.

Results

As a result of the study, pragmatic language skills, social skills and academic competence of the students with ID who receive education in inclusive elementary school classes have been figured to have lower level than their typically developed peers while problem behaviors of the students with ID who receive education in inclusive elementary school classes have had higher level than their typically developed peers. Additionally, as a consequence of analyses it is come out that social skills are very important predictors for pragmatic language skills.

Discussion and Conclusion

The aim of this study is to examine the relationship among the pragmatic skills with social skills, problem behaviors and academic competence of the students with intellectual disability (ID) who receive education in inclusive elementary school classes and to define the predictor variables of this relationship. When the findings of the study is taken into consideration, it is explicitly shown that, the findings are consistent with corresponding literature. Besides, since pragmatic language skills are application area of language in social context that can be intrepidly said that social environment is very important for pragmatic language development and communication.

GİRİŞ

Özel gereksinimli bireylerin, normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte ve gözleyerek öğrenme sonucu, sosyal ve akademik bağlamda daha fazla kazanım sağlayabilmesi amacıyla uygulanan kaynaştırma eğitiminden yararlanan en büyük grubun Türkiye'de öğrenme güçlüğü ve zihinsel yetersizlik olduğu ifade edilmektedir (Batu ve Diken, 2013; Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010). Kaynaştırmanın başarılı olmasında özel gereksinimli öğrencilere ilişkin unsurlar incelendiğinde özel gereksinimli öğrencilerin iletişim becerilerinin, pragmatik (edimbilim/ kullanım) dil becerilerinin ve sosyal becerilerinin yüksek bunun yanı sıra problem davranışlarının düşük veya hiç olmamasının etkili olduğu belirtilmektedir (Farrell, Dyson, Polat, Hutcheson ve Gallanaugh, 2007; Mutisya ve Barker, 2011). Kaynaştırma uygulamalarıyla temelde, özel gereksinimli öğrencilerin yalnızca akademik becerilerinin değil, tüm gelişim alanlarına ilişkin becerilerde kazanımlar gerçekleştirmelerinin hedeflendiği vurgulanmaktadır (Acarlar, 2010; Batu, 2013; Çifci-Tekinaraslan ve Sucuoğlu, 2004; Kargın, 2009; Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010; Skipper, 2006). Bununla birlikte kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan bireylerin akademik becerilerde olduğu gibi sosyal-duygusal, iletişim ve dil gelişiminde de akranlarından anlamlı ölçüde geride oldukları belirtilmektedir (Özkubat, 2010; Sucuoğlu ve Özokçu, 2005; Şen Sönmez, 2013).

Zihinsel yetersizlik tanısı almada etkili olan unsurlardan biri zeka bölümüyken, diğeri ise uyumsal davranışlardır (Schalock vd., 2010). Dil becerilerini de içeren uyumsal davranışlar ve sosyal beceriler, birlikte sosyal yeterliliği oluşturmaktır. Uyumsal davranışlarda sınırlılıklar yaşamaları, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerinin yetersiz olmasıyla sonuçlanabilmektedir. Sosyal beceriler, bireylerin toplumsallaşmasını, bağımsızlaşmasını kolaylaştıran, yaşam niteliğini arttıran, kişilerle etkileşimde bulunmasını ve sürdürmesini sağlayan bir dizi davranış olarak tanımlanmaktadır (Avcıoğlu, 2010; Çolak, 2007; Çifci ve Sucuoğlu, 2004; Higgins, Pierce, Tandy ve Tincani, 2010;). Alanyazında sosyal becerileri yetersiz olan öğrencilerin ise, sosyal kabulünün istendik düzeyden az olduğu belirtilmektedir (Baydık ve Ceber-Bakkaloğlu, 2009).

Bireyler tarafından sergilenen davranışların en önemli işlevinin iletişim işlevi olduğu ifade edilmekte ve sergilenen davranışlar sosyal açıdan kabul edilebilir olarak sergilenmediği takdirde problem davranış olarak nitelendirilmektedir. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin ise pragmatik dil becerilerinin normal gelişim gösteren akranlarıyla kıyaslandığında, anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin problem davranışlarının işlevsel değerlendirilmesi yapıldığında, bu davranışların, söz konusu bireylerin iletişim davranışlarındaki yetersizliğinden kaynaklanmakta olduğu alanyazında ortaya konmaktadır (Erbaş, 2002; Vuran, 2013).

Dilin bileşenlerinden biri olan pragmatik (edimbilim/kullanım), dilin iletişim amacıyla kullanımını, dilsel olmayan iletişimsel jest ve mimikleri, mizahı anlamayı ve kullanmayı içeren ve sosyal ortamda pratiğe dökülen bir sürece karşılık gelmektedir. Ayrıca pragmatik yetiler, dilin ortama, bağlama ve kişilere göre düzenlenmesini de içermektedir (Owens, 2015; Ö. Diken, 2013; Topbaş, 2001). Söz konusu becerilerin her biri iletişimle iç içe olup, sosyal süreçleri de barındırmaktadır. Alanyazında kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerileri, akademik becerileri ve problem davranışlarına ilişkin araştırmalar (Baydık ve Ceber-Bakkaloğlu, 2009; Gök, 2010; Güleryüz, 2009; Orhan, 2010; Özokçu ve Sucuoğlu, 2005) mevcuttur. Bu araştırmalarda zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin normal gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla problem davranış sergilediği (Leffert, Siperstein ve Millikan, 2000; Gresham,1997; Sucuoglu ve Özokçu, 2005); okulöncesi dönemde kaynastırma ortamlarında yer alan zihinsel yetersizliği olan çocukların aynı yaşlardaki akranlarına göre sosyal becerilerinin yetersiz olduğu (Aykır, 2010; Leffert, Siperstein ve Millikan, 2000; Orhan, 2010); ilkokul kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük, problem davranışlarının ise daha yüksek olduğu (Aykır, 2010), zihinsel yetersizliği

olan ergenlerin, normal gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla problem davranış sergilediği ve daha fazla duygusal problemleri olduğu (Dekker, Ende, Koot ve Verhulst 2002); zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencilerinin sınıf içi uyum sorunlarının olduğu, arkadaşlık ilişkisi kurmakta güçlük çektikleri, ifade problemleri olduğu ve istenmeyen söz ve davranışlar kullandıkları (Gök, 2010; Güleryüz, 2009; Sülün 2012) bulgularına alanyazında rastlanmaktadır. Veríssimo, Lemos, Lopes ve Rodrigues, (2010), ilkokul üçüncü ve dördüncü sınıf düzeyindeki 240 çocukla gerçekleştirdikleri araştırmanın sonucunda, sosyal ve akademik yeterliliğin arasında önemli bir ilişki olduğunu ve akademik yeterliliğin sosyal yeterliğin önemli bir yordayıcısı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Güleryüz (2009), 23 kaynaştırma öğrencisiyle yapmış olduğu görüşmelerin sonucunda, kaynaştırma öğrencilerinin akranları ile sorunlar yaşadığı, normal gelişim gösteren akranlarından akademik olarak daha düşük seviyede oldukları, arkadaşlık ilişkisi kuramadıkları ve kendilerini ifade etme güçlüklerinin bulunduğu ortaya koymuştur. Bu araştırmalarla birlikte Şen Sönmez (2011), artikülasyon hataları fazla olan çocukların sosyal becerilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alanyazında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pragmatik dil becerilerine (Alev, Ardıç, İ.H. Diken, Ö. Diken, Gilliam ve Şekercioğlu, 2013; Diken, 2014) ilişkin araştırmalar da bulunmaktadır. Alev, Ardıç, Diken, Diken, Gilliam ve Şekercioğlu'nun (2013), gerçekleştirdiği Pragmatik Dil Becerileri Envanteri-Türkçe Versiyonu'nun ayırt edici geçerlik çalışmasında 31 otizmli ve 60 zihinsel yetersizliği olan öğrenciyle çalışmış ve bu gruptaki öğrencilerin pragmatik dil becerilerinin çok zayıf olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Diken (2014) 'in, gerçekleştirdiği bir başka çalışmada ise 34 otizm ve 54 zihinsel yetersizlik tanılı öğrencinin pragmatik dil becerileri çok zayıf bulunmuştur. Wolters, Knoors, Cillesen ve Verhooven'in (2011), 30 tane 6. sınıfta okuyan 608 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmada, popülerlik ve kabulün davranışsal, kişilik ve iletişimsel yordayıcılarını sosyometrik metodlar ve derecelendirmelerle incelemiş ve bunun sonucunda pragmatik becerilerin toplum açısından olumlu kabul edilen davranışların önemli bir bileşeni olduğunu ortaya koymuştur. İlgili çalışmada ayrıca toplum tarafından olumlu kabul edilen davranışların düşük olmasının ve içe dönüklüğün kabulü olumsuz etkilediği ve popülerliğin pragmatik becerilerle toplum tarafından olumlu kabul edilen davranışlarla yüksek oranda ilişkili olduğu bulunmuştur. Ancak ilgili alanyazında pragmatik dil becerileri, sosyal beceriler, akademik yeterlik ve problem davranışları birlikte alana ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan kapsamlı bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Söz konusu becerilerin birbirleriyle iç içe olması, bu becerilerin kaynaştırmanın başarıya ulaşmasını ve özel gereksinimli öğrencilerin sosyal kabulünü etkileyen beceriler arasında yer alması ve alanyazında bu ilişkiyi inceleyen çalışmanın yapılmamış olması bu araştırmanın gereksinimini oluşturmaktadır. Belirtilen bu gereksinimden hareketle bu araştırmanın amacı; kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerilerini, sosyal becerilerini, problem davranışlarını ve akademik yeterliliklerini incelemektir. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerileri, sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterlilikleri arasında fark var mıdır?
2. Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerilerini, sosyal beceri, problem davranış ve akademik yeterlilikten hangisi yordamaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, mevcut durum üzerinde değişikliğe gidilmeden betimlemek ve ilişki ölçmek istenildiğinden, araştırma betimsel-bağıntısal modelle tasarlanmıştır. Betimsel araştırma modeli, sayısal veri toplanarak ya da çalışmanın katılımcılarının var olan durumları hakkındaki sorulara yanıt vermeyi içeren durumun nasıl olduğuna karar veren ve bildiren araştırma modelidir (Airasian, Gay ve Mills, 2006; Öztürk, 2014). Bağıntısal araştırma modeli, ölçülebilir iki

veya daha fazla değişken arasında ilişki olup olmadığını; bir ilişki söz konusu ise bu ilişkinin ne düzeyde olduğunu ölçmek üzere veri toplamayı içeren araştırma modelidir (Airasian, Gay ve Mills, 2006; Öztürk, 2014). Bu araştırmada ise, bu iki araştırma modeli birlikte kullanılarak, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil beceri düzeyleri ve sosyal beceri düzeyleri belirlenip betimlenerek aralarında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ver var olan ilişkinin düzeyi ortaya konmuştur.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullarda öğrenimlerini sürdüren 47 hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı almış öğrenci ile 45 normal gelişim gösteren toplam 92 öğrenci oluşturmaktadır. Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nde gerekli izinler alındıktan sonra Eskişehir ili merkez ilçelerinde yer alan Tepebaşı ve Odunpazarı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) aracılığıyla, Tepebaşı ve Odunpazarı ilçesindeki ilkokullarda tam zamanlı kaynaştırma öğrencisi olarak öğrenimlerine devam eden bütün öğrencilerin öğretmenlerine ulaşılmıştır. Kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıflarda birer normal gelişim gösteren öğrenci ise yansız atamayla belirlenmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan normal gelişim gösteren öğrencilerinin yaşları 7 ile 11 arasında değişmekte, yaş ortalaması 8 ve standart sapması ise 1,13 iken zihinsel yetersizlik gösteren kaynaştırma öğrencilerinin yaşlar 7 ile 11 yaş arasında değişmekte, yaş ortalaması 9, standart sapması ise 1,2'dir.. Çalışma grubunda yer alan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin 14'ü birinci, 12'si ikinci, 11'i üçüncü ve 10'u dördüncü sınıf öğrencisidir. Çalışma grubunda yer alan normal gelişim gösteren öğrencilerinin ise, 10'u birinci, 15'i ikinci, 10'u üçüncü ve 10'u dördüncü sınıfa devam etmektedir. Sınıf mevcutları 12 ile 35 öğrenci arasında değişirken, çalışma grubundaki öğrencilerin ortalama sınıf mevcudu 22'dir. Çalışma grubunda yer alan 47 zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisinin 29'u kız ve 18'i erkek iken, 45 normal gelişim gösteren öğrencinin 26'si kız ve 19'u erkektir.

Çalışma grubundaki kaynaştırma ve normal gelişim gösteren öğrencilerin pragmatik dil becerileri, sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterliliklerine ilişkin veriler 47 öğretmenden toplanmıştır. Öğretmenlerin 36'sı kadın 11'i erkektir. Öğretmenlerin 32'sinin daha önce kaynaştırma deneyimi bulunmaktadır. Verilerin alındığı, 5 öğretmenin 1 ile 10 yıl, 22 öğretmenin 11 ile 20 yıl, 12 öğretmenin 21 ile 30 yıl ve 8 öğretmenin 31 ile 40 yıl arasında meslekî deneyimi bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pragmatik dil becerilerini ölçmek üzere "Pragmatik Dil Becerileri Envanteri-Türkçe Versiyonu (PDBE-TV)" ve sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterliliklerini ölçmek üzere "Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi-Öğretmen Formu-Türkçe Versiyonu (SBDS-TV)" kullanılmıştır. Ayrıca zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren öğrencilere ve sınıf öğretmenine ilişkin bilgilere ulaşmak adına araştırmacılar tarafından geliştirilen "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Pragmatik Dil Becerileri Envanteri – Türkçe Versiyonu (PDBE-TV).

Araştırmada, Alev, Ardıç, Diken, Diken ve Şekercioğlu'nun (2012), standardizasyonunu yapmış olduğu Pragmatik Dil Becerileri Envanteri- Türkçe Versiyonu (PDBE-TV) kullanılmıştır. Norm bağımlı 45 sorudan oluşan ve öğretmen değerlendirmesine dayalı olan Pragmatik Dil Becerileri Envanteri, James E. Gilliam ve Lynda Miller tarafından Amerika'da 2004 yılında geliştirilmiştir. Sınıf İçi Etkileşim (SİE) Becerileri, Sosyal Etkileşim (SE)Becerileri ve Kişisel Etkileşim (KE) Becerileri olmak üzere üç alt ölçekten oluşan envanter, 5 ile 12 yaş arasındaki çocukların pragmatik dil becerilerini ölçümlemek amacıyla kullanılmaktadır. Standardizasyon çalışmasında, normal gelişim gösteren 1,383 Türk çocukla çalışılmıştır,. Ayırt edici geçerliğin sağlanması amacıyla otizm ve zihinsel yetersizlik tanılı çocuklardan da veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda, PDBE-TV'nun iç tutarlılık güvenirliğinde tüm alt ölçeklerin ve toplam puanın

Cronbach Alpha katsıyı .95 ile .98 değerleri arasında bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirlik çalışması 88 katılımcıyla gerçekleştirilmiş ve korelasyon değerlerinin tüm alt ölçekler ve toplam puanda .99 olduğu görülmüştür. Değerlendirilen öğrencinin öğretmeni tarafından 5-10 dakika gibi kısa bir süre içinde doldurulabilen bu değerlendirme aracı 9 puanlı bir Likert ölçeği özelliği taşımaktadır. Değerlendirmeyi yapan öğretmen değerlendirilen çocuğun pragmatik dil becerilerini "normalden düşük", "normal" ve "normalin üstü" alt başlıklarında olmak üzere birden dokuza kadar değişen değer aralığında puanlamaktadır. Elde edilen puanlar, çocukların cinsiyetlerine göre standart puanlara dönüştürülmektedir. Toplam elde edilen puan ise çocukla aynı cinsiyet ve aynı yaş aralığındaki normla kıyaslanmaktadır.

Envanterde yer alan 45 madde her biri 15 madde içeren üç alt başlıkta (Sınıf İçi Etkileşim (SİE) Becerileri, Sosyal Etkileşim (SE)Becerileri ve Kişisel Etkileşim (KE) Becerileri) toplanmıştır. Bu alt başlıklar sırasıyla şöyledir:

Sınıf İçi Etkileşim (SİE) Becerileri. Bu alt başlık söyleşi (sohbet) sırasında konuyu dağıtmadan sürdürebilme, nesnelerin nasıl çalıştığını anlatabilme, argo ifadeleri yerli yerinde kullanabilme, mecazi dil kullanımına vakıf olma ve mecazı anlayabilme gibi becerileri içermektedir. 1-15 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Sosyal Etkileşim Becerileri (SE): Bu alt başlık ne zaman konuşup ne zaman susması gerektiğini bilmek, sınıf içi kuralları anlamak, sohbet sırasında uygun bir biçimde sıra almak ve bir davranışın sonuçlarını tahmin edebilmek gibi becerileri içermektedir. 16-30 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Kişisel Etkileşim (KE) Becerileri: Bu alt başlık sohbet başlatma, yardım ricasında bulunma, sözel oyunlara katılabilme ve sözel olmayan iletişimsel jest ve mimikleri uygun bir biçimde kullanabilme gibi becerileri içermektedir. 31-45 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi – Öğretmen Formu- Türkçe Versiyonu (SBDS-TV).

Sucuoğlu ve Özokçu (2005) tarafından Türkçe standardizasyonu yapılmış olan SBDS-TV, okul öncesi ve ilkokul öğrencilerinin sosyal becerileri ve bu becerilerle ilişkili olduğu öne sürülen davranış problemleri ile akademik yeterliliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Yetersizliği olan ilkokul öğrencileri için de normları çıkarılmış olan SBDS-TV ile sosyal beceriler ve bu becerilerle ilişkili olduğu öne sürülen davranış problemleri ile akademik yeterliliklerde öğrencilerin var olan yetersizlik durumları belirlenerek bu alanlarda eğitim/müdahale programlarının hazırlanmasına yardımcı olabileceği ve eğitim programlarının etkisinin değerlendirilebileceği belirtilmiştir (Gresham ve Elliot, 1990; Sucuoğlu ve Özokçu, 2005).

SBDS-TV, birbirinden bağımsız üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar; (1) Sosyal Beceri Ölçeği), (2) Problem Davranış Ölçeği ve (3) Akademik Yeterlik Ölçeği'dir.

Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ): SBÖ'nde, işbirliği, atılganlık ve kendini kontrol ölçekleri olmak üzere üç alt ölçek yer almaktadır. İşbirliği ölçeği, diğerlerine yardım etme, eşyalarını paylaşma, kurallara ve yönergelere uyma vb. davranışları; atılganlık ölçeği, bilgi isteme, kendini tanıtma ve diğerlerine tepki verme gibi etkileşim başlatma davranışlarını; kendini kontrol ölçeği ise, öfke kontrolü, anlaşmazlık durumunda uzlaşma sağlama ve uygun şekilde tepki verme gibi anlaşmazlık durumunda sergilenecek davranışları kapsamaktadır. SBÖ, her öğrencinin son bir ay ya da son iki ay boyunca sergilediği davranışları düşünülerek, ölçekte yer alan her davranışı öğrencinin hangi sıklıkta yaptığına karar verilmesi ile doldurulmaktadır. Eğer öğrenci bir davranışı, asla/hiç yapmıyorsa sıfır (0), bazen yapıyorsa bir (1), çok sık yapıyorsa iki (2) işaretlenmektedir. SBÖ'nden elde edilecek toplam puan 0 ile 60 puan arasında değişmektedir. Sosyal beceri ölçeği ile her davranışın sıklığının değerlendirilmesinin yanı sıra, öğretmen, ölçekteki her sosyal davranışı, sınıftaki başarı için önemi açısından da değerlendirilmektedir. Bir davranışın sınıf başarısında ne kadar önemli olduğunu belirlemek için, o davranış sınıf başarısı için önemli değilse sıfır (0), önemli ise bir (1), kritik ise iki (2) olarak derecelendirilmektedir (Gresham ve Elliot, 1990;

Sucuoğlu ve Özokçu, 2005). Sosyal Beceri Alt Ölçeği, güvenirlik çalışmalarında, Cronbach Alpha katsayısı toplam puan için .96 olarak bulunmuştur (Özokçu ve Sucuoğlu, 2005).

Problem Davranış Alt Ölçeği (PDÖ): Bu alt ölçek dışsallaştırılmış davranışlar, içselleştirilmiş davranışlar ve hiperaktivite alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Dışsallaştırılmış davranışlar alt ölçeğinde, tartışma, düşük öfke kontrolü ve diğerlerine karşı sözel ve fiziksel şiddetle ilgili uygun olmayan davranışlar yer alırken, içselleştirilmiş davranışlar alt ölçeği, düşük benlik saygısı, yalnızlık, kaygı gibi davranışlardan oluşmaktadır. Aşırı hareketlilik ölçeği ise, aşırı hareketlilik ve yerinde duramama ve dikkat dağınıklığı gibi davranışları içermektedir. Öğrencinin problem davranışları sosyal beceri ölçeğine benzer şekilde değerlendirilmekte, öğrenci bir problem davranışı, asla/hiç yapmıyorsa sıfır (0), bazen yapıyorsa bir (1), çok sık yapıyorsa iki (2) işaretlenmektedir. PDÖ'nden elde edilecek toplam puan 0 ile 36 arasında değişmektedir (Gresham ve Elliot, 1990; Sucuoğlu ve Özokçu, 2005). Problem Davranış Alt Ölçeğinin toplam puanının Cronbach Alpha katsayısı .90 olarak saptanmıştır. (Sucuoğlu ve Özokçu, 2005).

Akademik Yeterlilik Ölçeği (AYÖ): Bu ölçek okuma-yazma ve matematik becerileri, motivasyon, aile desteği ve genel bilişsel işlevleri değerlendiren maddelerden oluşan bir ölçektir. Ölçeğin öğretmen formunda bulunan bu alt ölçek maddeleri, öğrenme güçlüğü olan çocukların sosyal becerilerine ilişkin ilginin artması ve hafif derecede engelli olan çocukların sosyal beceri yetersizlikleri olduğunu gösteren araştırma bulgularının olması nedeniyle SBDS de yer almıştır. Akademik yeterlilik ölçeğinde 9 madde bulunmakta, her madde 1 ile 5 arasında değerlendirilmektedir. (1) rakamı çocuğu o madde için sınıfın en alt %10'una yerleştiren en düşük performansı, (2) rakamı çocuğun sonraki en düşük %20'sine yerleştiren düşük performansı, (3) rakamı çocuğun sınıfın orta %40'ına yerleştiren performansı, (4) rakamı çocuğun sonraki en yüksek %20'sine yerleştirilen performansı ve (5) rakamı ise çocuğu sınıfın en üst %10'una yerleştiren en üst ya da en uygun performansı göstermektedir. AYÖ' nden elde edilecek toplam puan 9 ile 45 arasında değişmektedir (Gresham ve Elliot, 1990, Sucuoğlu ve Özokçu, 2005). Akademik Yeterlilik Alt Ölçeği'nin toplam puanının Cronbach Alpha katsayısı, .97 olarak saptanmıştır. (Sucuoğlu ve Özokçu, 2005).

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan demografik bilgi formu ile, öğretmen, özel gereksinimli öğrenci ve normal gelişim gösteren öğrenciler hakkında bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu form kapsamında öğrencilere ilişkin, yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, destek özel eğitim hizmetlerden yararlanma durumu, ek yetersizlik, ek yetersizlik türü, öğrencinin yetersizliğinin fiziksel görünümünden anlaşılma durumu ve öğrencinin anadili soruları sorulmuştur. Form kapsamında öğretmenlerin cinsiyetleri, mesleki deneyimleri, mezun oldukları lisans programı ve daha önce kaynaştırma öğrencileri olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca formda sınıf mevcudu ve sınıfta başka bir kaynaştırma öğrencisi olup olmadığı soruları da yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nde gerekli izinler alındıktan sonra Eskişehir ili merkez ilçelerinde yer alan Tepebaşı ve Odunpazarı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) aracılığıyla, araştırma kapsamında Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 44 ilkokula gidilmiş ve toplamda sınıfında tam zamanlı kaynaştırma öğrencisi bulunan 47 öğretmene ulaşılmıştır. Çalışmaya ilişkin öğretmenler bilgilendirilmiş ve araştırmaya ilişkin yönerge, öğretmen bilgilendirme ve çalışmaya katılım onam formu öğretmenlere iletilmiştir. Araştırmacı verileri çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlerle yüz yüze görüşerek doldurmuştur. Sınıfında zihinsel yetersizliği olan her kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenler karşılaştırdıkları normal gelişim gösteren öğrenciyi sınıf listesinden yansız bir şekilde belirlemiştir. Öğretmenler sınıf listesinden gözleri kapalı bir şekilde yansız olarak bir normal gelişim gösteren öğrenci seçmiştir. Daha sonra sınıflarındaki kaynaştırma öğrencisi ve seçilen normal gelişim gösteren öğrenciye ilişkin ilgili veri toplama araçlarını doldurmuşlardır. Öğrenciler eşlenirken aynı sınıfta olmaları ve yansız seçilmeleri temel kriter olarak alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde MANOVA ve yordayıcılık ilişkisinin analizinde ise regresyon analizine başvurulmuştur. Çok değişkenli ANOVA ya da MANOVA, bir ya da daha çok faktöre göre oluşan grupların birden fazla bağımlı değişken bakımından anlamlı farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek adına kullanılmaktadır. Gruplara ait bir ortalama bileşen ve bundan elde edilen bir ortalama puan söz konusudur. MANOVA, bağımlı değişkenlerin bileşeninden elde edilen grup ortalama puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını incelemek üzere kullanılan bir tekniktir (Büyüköztürk, 2010).

Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerilerinin, sosyal becerileri, davranış problemleri ve akademik yeterlilikleri tarafından yordanıp yordanmadığı ve yordanıyorsa ne derecede yordandığı çoklu doğrusal regresyon analiziyle incelenmiştir. Çoklu doğrusal regresyon (multiple linear regresyon) analizi bağımlı değişkenle ilişki olan iki veya daha çok bağımsız değişkene dayalı olarak, bağımlı değişkenin yordanmasına yönelik bir analiz türüdür. Çoklu regresyon analizi, yordayıcı değişkenler tarafından bağımlı değişkende açıklanan toplam varyansın yordanmasına, açıklanan varyansın istatistiksel anlamlılığına ve yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin yönüne ilişkin yorum yapma olanağı verir (Büyüköztürk, 2010). Verilerin işlenmesi ve analizi IBM SPSS 22.0 veri analiz programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Pragmatik Dil Becerileri ile Sosyal Beceriler, Problem Davranışlar ve Akademik Yeterlilikler Arasındaki İlişki

Pragmatik Dil Becerileri Düzeylerin Betimlenmesi

Kaynaştırma Ortamında Öğrenim Gören Zihinsel Yetersizliği Olan ve Normal Gelişim Gösteren İlkokul Öğrencilerinin Pragmatik Dil Becerileri, Sınıfiçi Etkileşim Becerileri, Kişisel Etkileşim Becerileri, Sosyal Etkileşim Becerileri'ne ilişkin MANOVA analizini gerçekleştirmeden önce çalışmada yer alan öğrencilerin pragmatik dil beceri düzeylerine bakılmıştır. PDBE-TV'den elde edilen Pragmatik Dil Becerileri İndeksi'ne göre pragmatik dil becerileri (PDB) düzeyi "çok zayıf, zayıf, ortalamanın biraz altı, ortalama, ortalamanın biraz üstü ve yeterli" şeklinde yedi düzeyde belirlenmektedir. Tablo 1 incelendiğinde, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin %97,9'unun pragmatik dil becerileri düzeyinin ortalamanın altında olup, çoğunluğunun (%57,4) pragmatik dil becerilerinin çok zayıf olduğu görülmektedir. Normal gelişim gösteren öğrencilerinin ise %95,6'sının pragmatik dil beceri düzeyi ortalamanın üstünde olup, çoğunluğunun (%40) ortalama düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 1. *Katılımcıların Pragmatik Dil Becerileri Düzeyleri*

		Katılımcılar			
		KÖ		***NGÖ***	
PDB Düzeyi	*PDBE-TV*	*f*	*%*	*f*	*%*
Çok Zayıf	<63	27	57,4	-	-
Zayıf	64-76	12	25,5	1	2,2
Ortalamanın Biraz Altı	77-89	7	14,9	1	2,2
Ortalama	90-110	1	2,1	18	40
Ortalamanın Biraz Üstü	111-117	-	-	7	15,6
Yeterli	118-122	-	-	13	28,9
Çok Yeterli	>123	-	-	5	11,1
Toplam	-	47	100	45	100

PDB: Pragmatik Dil Becerileri, KÖ: Kaynaştırma Öğrencisi, NGÖ: Normal Gelişim Gösteren Öğrenci

Pragmatik Dil Becerilerinin Karşılaştırılması

MANOVA analizi önkoşulları kontrol edildikten sonra yapılan MANOVA analizinde kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerileri toplam puanı, sınıfiçi etkileşim becerileri, kişisel etkileşim becerileri ve sosyal etkileşim becerileri alt ölçek standart puanları arasında anlamlı derecede farklılık bulunmuştur (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2012). Etki büyüklüğü Pragmatik Dil Becerileri toplam puanı için .79, Sınıf İçi Etkileşim Becerileri için .84, Sosyal Etkileşim Becerileri için .72 ve Kişisel Etkileşim Becerileri için .65 olarak bulunmuştur. Bu etki büyüklüğü değerleri etki büyüklüğünün geniş olduğunu ortaya koymaktadır Diğer bir deyişle, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerin pragmatik dil becerilerinin normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinden anlamlı derecede düşük olduğunu göstermektedir. PDBİ ve alt ölçek standart puanlarını yorumlama rehberine göre, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sınıf içi etkileşimleri çok zayıfken (M: 2,19), normal gelişim gösteren öğrencilerinki ortalama (M:11,40) olarak görülmektedir. Pragmatik Dil Becerileri İndeksine bakıldığında ise, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pragmatik dil becerileri zayıfken (M: 63,81), normal gelişim gösteren öğrenciler ortalama sınırlardadır (M: 109,40). Bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. *Kaynaştırma Ortamında Öğrenim Gören Zihinsel Yetersizliği Olan ve Normal Gelişim Gösteren İlkokul Öğrencilerinin Pragmatik Dil Becerileri, Sınıfiçi Etkileşim Becerileri, Kişisel Etkileşim Becerileri, Sosyal Etkileşim Becerileri'ne İlişkin MANOVA sonuçları*

		N	M	SS	Sd	F	p
SIE	KÖ	47	2,19	1,61	10,93	479,26	,000
	NGÖ	45	11,4	12,75	12,75		
KE	KÖ	47	4,38	2,97	1,61	164,24	,000
	NGÖ	45	11,78	2,53	2,37		
SE	KÖ	47	3,55	2,86	2,86	230,67	,000
	NGÖ	45	11,98	2,44	2,44		
PDBE	KÖ	47	63,81	10,93	2,97	340,13	,000
	NGÖ	45	109,4	12,75	2,53		

SIE: Sınıf İçi Etkileşim; KE: Kişisel Etkileşim, SE: Sosyal Etkileşim, PDBE: Pragmatik Dil Beceri Envanteri Toplam Puanı; KÖ: Kaynaştırma Öğrencisi; NGÖ: Normal Gelişim Gösteren Öğrenci

Sosyal Beceriler, Problem Davranışlar ve Akademik Yeterliliklerin Karşılaştırılması

Tablo 3 incelendiğinde, yapılan MANOVA analizi sonucunda kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin problem davranışları, sosyal becerileri ve akademik yeterlilikleri arasında anlamlı derecede farklılık bulunduğu görülmektedir. Etki büyüklüğünün, problem davranışlar için .41, sosyal beceriler için .62 ve akademik yeterlilik için .78 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular etki büyüklüğünün yüksek olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2012). Diğer bir deyişle, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin problem davranışları normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerden daha yüksek, sosyal becerileri ve akademik yeterlilikleri ise normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerden daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3. *Kaynaştırma Ortamında Öğrenim Gören Zihinsel Yetersizliği Olan ve Normal Gelişim Gösteren İlkokul Öğrencilerinin Problem Davranışları, Sosyal Becerileri ve Akademik Yeterlilikleri*

		N	M	SS	Sd	F	p
PD	KÖ	47	33,43	6,2	6,20	61,62	,000
	NGÖ	45	23,76	5,58	5,58		
SB	KÖ	47	50,79	11,39	11,39	146,84	,000
	NGÖ	45	78,22	10,27	10,27		
AY	KÖ	47	13,68	5,56	5,56	317,63	,000
	NGÖ	45	37,22	7,05	7,05		

PD: Problem Davranış, SB: Sosyal Beceriler, AY: Akademik Yeterlilik, KÖ:Kaynaştırma Öğrencisi, NGÖ: Normal Gelişim Gösteren Öğrenci

Pragmatik Dil Beceriler, Sosyal Beceriler, Davranış Problemler ve Akademik Yeterlilikler Arasında Regresyon Analizi

Tablo 4'de görülebileceği gibi sosyal beceriler, problem davranışlar ve akademik yeterlilik değişkenlerine göre pragmatik dil becerilerinin yordanmasına ilişkin yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde yordayıcı değişken olan sosyal beceriler ve yordanan değişken olan pragmatik dil becerileri arasında pozitif ve orta düzeyde (.51) bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle sosyal beceriler pragmatik dil becerilerini %51 düzeyde yordamaktadır.

Tablo 4. *Pragmatik Dil Becerilerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p
Sabit	22,559	10,306	-	2,189	.034
Sosyal Beceriler	.607	.131	.633	4,647	.000
Problem Davranışlar	.174	.203	.099	.859	.395
Akademik Yeterlik	.334	.258	.170	1,289	.201

$R = .714$; $R^2 = .51$; $F_{(2, 222)} = 14,89$; $p = .000$

TARTIŞMA ve SONUÇ

Amacı kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerilerini, sosyal becerilerini, problem davranışlarını ve akademik yeterliliklerini incelemek olan bu çalışmada öncelikle çalışmaya katılan öğrencilerin pragmatik dil beceri düzeylerine bakılmış, daha sonra ise pragmatik dil becerileri toplam ve alt boyutlarda öğrencilerin puanları karşılaştırılmıştır. Bu analizlerden sonra çalışmaya katılan öğrencilerin sosyal beceriler, problem davranışlar ve akademik yeterlikleri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada son olarak kaynaştırma öğrencilerinin pragmatik dil becerilerini sosyal beceriler, problem davranışlar ve akademik yeterliklerden hangisi ya da hangilerinin yordadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak öğrencilerin pragmatik dil beceri düzeylerine bakılmış, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin %97,9'unun pragmatik dil becerileri düzeyinin ortalamanın altında, çoğunluğunun (%57,4) pragmatik dil becerilerinin çok zayıf olduğu, normal gelişim gösteren öğrencilerinin ise %95,6'sının pragmatik dil beceri düzeyi ortalamanın üstünde olduğu, çoğunluğunun (%40) ortalama düzeyde olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde ise, bu bulgunun Diken (2014)'ün ve Ardıç, Alev, İ.H. Diken, Ö. Diken, Gilliam ve Şekercioğlu (2014)'nun yapmış olduğu çalışmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Şahin v.d. (2009)'nın yapmış olduğu çalışma incelendiğinde dil ya da konuşma gecikme hikayesi olan çocukların pragmatik dil becerilerinde güçlük yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerde de sıklıkla dil ya da konuşma gecikmesi görülmesi nedeniyle (Ö. Diken, 2013; Sucuoğlu, 2009), Şahin v.d.'nin çalışmasıyla paralellik gösterdiği ileri sürülebilir. Özduvan (2005)'in gerçekleştirmiş olduğu çalışmada ise zeka bölümü ile pragmatik dil yetileri arasında yüksek ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin de zeka bölümlerinin ortalamanın iki standart sapma altında olmasıyla tanılanmalarından ötürü ve üst düzey bilişsel becerilerindeki yaşamış oldukları sınırlılıklar nedeniyle soyut kavramları öğrenmede güçlük yaşamaları, deyimleri, atasözleri ve mecazı anlamada ve güçlükleri olması ve davranışların sonuçlarını tahmin etme gibi pragmatik dil becerilerinde sınırlılık yaşamaları nedeniyle (Topbaş, 2011; Sucuoğlu, 2009) bu bulgu, Özduvan (2005)'in çalışmasıyla da paralellik göstermektedir.

Çalışmada ikinci olarak kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil becerileri toplam puanı, sınıfiçi etkileşim becerileri, kişisel etkileşim becerileri ve sosyal etkileşim becerileri alt ölçek standart puanları karşılaştırılmış ve iki grup arasında anlamlı derecede farklılık bulunmuştur. Yapılan etki büyüklüğü hesaplamaları da etki büyüklüğünün büyük olduğunu göstermiştir. Diğer bir deyişle, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerin pragmatik dil becerilerinin normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinden anlamlı derecede düşük bulunmuştur. PDBİ ve alt ölçek standart puanlarını yorumlama rehberine göre, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sınıf içi etkileşimleri çok zayıfken (M: 2,19), normal gelişim gösteren öğrencilerinki ortalama (M:11,40) olarak görülmektedir. Pragmatik Dil Becerileri İndeksine bakıldığında ise, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin pragmatik dil becerileri zayıfken (M: 63,81), normal gelişim gösteren öğrenciler ortalama sınırlardadır (M: 109,40). Pragmatik Dil Becerileri Envanterindeki Sınıf İçi Etkileşim Becerileri alt ölçeği, sohbet sırasında konuyu sürdürebilme, kişinin gereksinimlerine göre önbilgi sunma, nesnelerin işlevlerini ve işleyişlerini anlatabilme, mecazı ve atasözü/deyim anlama ve kullanma, argo ifadeleri ölçmeyi hedeflemektedir. Dilin pragmatik bileşeninin işlevlerinin, a) araç işlevi, b) bilgilendirme işlevi, c) düzenleme işlevi, d) etkileşim işlevi, e) hayal kurma işlevi, f) kişi işlevi ve g) tanıma ya da araştırma işlevi olduğundan söz edilmektedir (Halliday, 1985). Sınıf içi etkileşim becerilerinde ise, kişi, düzenleme, araç, bilgilendirme ve etkileşim işlevleri ölçülmektedir. Ayrıca, iletişim niyetlerinin (talep etme, ikna etme, rica etme vb.) paylaşıldığı kişinin ilgisine ve bilgisine, ortama ve zamana göre, mesajın yapısında değişikliklerin yapılmasını da içermektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler işaret, jest ve amaçlı iletişim becerilerini normal gelişim gösteren akranlarından geç öğrenmektedirler (Docreel ve Messer, 1999; Kuder, 2003; Ö. Diken, 2013). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin, sözcüklerin ilk anlamlarını anlamaya eğilimli olduğu belirtilmektedir, bu nedenle imaları, mecazı, atasözleri ve deyimleri anlamakta güçlükleri bulunmaktadır (Ö. Diken, 2013; Sucuoğlu, 2009). Bu bilgiler ışığında, zihinsel yetersizliği olan bireylerin sınıf içi etkileşim becerilerine ilişkin bulgunun alanyazınla tutarlı olduğundan söz edilebilir.

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kişisel etkileşimleri zayıfken (M: 4,38), normal gelişim gösteren öğrencilerin kişisel etkileşimleri ortalamanın biraz üstü (M: 11,78) olarak saptanmıştır. Kişisel etkileşim becerileri, sohbet başlatma, talep etme, ikna etme, esprileri anlama, sözel olmayan iletişimsel jest ve mimikleri anlayabilme ve kullanabilme becerilerini içermektedir. Alay etmek, yalan söylemek, nezaket kurallarına uygun ifadeler kullanmak, resmî ve gayriresmî olarak konuşmaları düzenlemek, samimiyet kurmak, mesafeli olmak, dedikodu yapmak da pragmatik dil becerileri arasında yer almaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin, sözcüklerin ilk anlamını anlamaya eğilimli olmaları, aktarma işlevlerinin zayıf olması ve konuşmalarını ve davranışlarını ortama, kişiye ve zamana göre ayarlamalarında sınırlılıkları bulunmaktadır (Korkmaz, 2005; Ö. Diken, 2013; Paul, 2007; Sucuoğlu, 2009). Kişisel etkileşim alt ölçeği bağlamında zihinsel yetersizliği olan bireylerin zayıf olmasının alanyazınla tutarlı olduğu görülmektedir.

Sosyal etkileşimlerde ise zihinsel yetersizliği olan zayıfken (M: 3,55), normal gelişim gösteren öğrenciler ortalamanın biraz üstüdür (M: 11,98). Pragmatik Dil Becerileri Sosyal Etkileşim alt ölçeğinde ise, sohbetlerde sıra alma, kuralları anlama ve uygulama, rutinleri izleme, ipuçlarını yorumlayabilme ve davranışların sonuçlarını tahmin etme gibi becerileri yer almaktadır. Sosyal etkileşim becerileri, sosyal ipuçlarını, sosyal kurallarını, sohbet kurallarını ve sosyal bağlamları içermektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler, sosyal ipuçlarını anlamakta güçlük çekmekte, konuşma ve davranışlarını toplumsal kurallar bağlamında düzenlemekte sorun yaşamaktadırlar. Korkmaz (2005), pragmatik becerilerin toplumsal kurallarla ve kültürle iç içe olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle zihinsel yetersizliği olan bireylerin pragmatik dil becerilerinin sosyal kurallar bağlamında düzenlemelerinde sınırlılıkları bulunmaktadır. Sosyal bağlamlar ise, kişi, ortam ve zamanı kapsamaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin konuşmalarını kişilere göre, ortama göre ve zamana göre düzenlemelerinde sıkıntıları bulunmaktadır. Mesafe ayarlama, gerektiğinde nezaket kalıpları kullanma, argo ifadeleri yerinde kullanma gibi beceriler zihinsel yetersizliği olan bireylerin güçsüz oldukları becerilerdir. Bununla birlikte, sohbet kuralları, sohbette sıra alma, sohbeti sürdürebilme, iletişim partnerinin ilgisine,

bilgisine ve düzeyine göre konuşmayı düzenleme, sohbete yorum getirme gibi süreçleri içermektedir. Oysa zihinsel yetersizliği olan bireylerin sohbetlerde etkin olmaktan ziyade daha çok dinleyen ve onaylayan konumda oldukları belirtilmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin sosyal etkileşim becerileri alt ölçeğinde zayıf olmalarının alanyazınla örtüştüğü söylenebilir.

Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin problem davranışları, sosyal becerileri ve akademik yeterlilikleri arasındaki ilişkiye de bu çalışmada odaklanılmış ve her iki grup arasında bu alanlarda anlamlı derecede farklılık olduğu görülmüştür. Aradaki farklara ilişkin yapılan etki büyüklüğü hesaplamaları da etki büyüklüğünün yüksek olduğunu göstermiştir. Diğer bir deyişle, kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin problem davranışları normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerden daha yüksek, sosyal becerileri ve akademik yeterlilikleri ise normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerden daha düşük bulunmuştur. Kaynaştırma ortamında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük sosyal becerileri olduğu ve daha fazla problem davranış sergilediği bulgusu, Aykır (2010)'ın , Leffert, Siperstein ve Millikan (2000)'ın Orhan (2010)'ın bulgularıyla örtüşmektedir. Sucuoğlu ve Özokçu'nun (2005) yapmış olduğu çalışmada da benzer şekilde kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ilkokul öğrencilerinin sosyal becerileri ve akademik yeterliliklerin normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük ve problem davranışlarının daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarından daha fazla problem davranış sergilediği bulgusu Dekker, Ende Koot ve Verhulst (200)'un çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Yine, araştırma Güleryüz (2009)'ün yapmış olduğu araştırmasının sonucunda elde etmiş olduğu kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerden biri olan arkadaş ilişkisi kurmada normal gelişim gösteren akranlarının gerisinde olması ve akademik olarak normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük seviyede olmaları bulguları ile tutarlılık içindedir.

Çalışmada son olarak, kaynaştırma öğrencilerinin pragmatik dil becerilerini sosyal beceriler, problem davranışlar ve akademik yeterliklerden hangisi ya da hangilerinin yordadığı ortaya koyulmaya çalışılmış, bulgular bu değişkenlerden sosyal becerilerin %51 düzeyinde yordayıcı bir değişken olduğunu göstermiştir. Dil ve konuşma becerilerinin gelişmesi için sosyal bağlamda zengin dilsel girdiye gereksinim duyulmaktadır. Pragmatik dil becerilerinin dilin sosyal bağlamda uygulamaya dökülmesi göz önünde bulundurulduğunda, sosyal çevrenin dile ilişkin kazanımlardaki rolünün önemli olduğu belirtilmektedir. Dildeki yapılar, sohbet kuralları, iletişim niyetlerinin bağlama göre düzenlenmesi, sözcüklerin, imaların ve argonun kullanımı sosyal çevre içinde öğrenilir. Ayrıca pragmatik dil becerileri, kültüre ilişkin toplumsal kuralları da içermektedir. Yine, bu kuralların öğrenilmesi sosyal çevreyi gözleyerek gerçekleşmektedir. İlkokul çağında ise dilin en önemli kazanımları, bireylerin sosyal ortamlara daha fazla aşina olmaları nedeniyle dilin pragmatik boyutunda gerçekleşmektedir. Dilin işlevi, bireylerin iletişim amaçlarına uygun olarak konuşma gereksinimleriyken, dilin uygulama alanı olarak devreye giren pragmatik boyutta yer alan sosyal bağlam, insanların aynı ya da değişik amaçlara ulaşmak için dilin düzenlenmesini, var olan biçimsel seçenekler arasında seçim yapmayı içermektedir. İletişim, etkileşim sonucu ortaya çıkmakta, bu nedenle de sosyal içeriği olması gerekmektedir. İletişimde bulunulurken, dilsel ya da dilsel olmayan bağlamı ve bu bağlam içerisinde yer alan konuşmacıları, olayları, durumları göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Halliday, 1985; Korkmaz, 2005; Owens, 2015; Diken, 2013; Topbaş, 2001). Sosyal beceriler ise, kişisel ve sosyal olarak etkileşim kurmayı ve sürdürmeyi, bağlama uygun davranışlarda bulunmayı, toplumsal içerisinde uyum sağlamak ve bağımsızlığı kazanmayı içermektedir Bireylerin sosyal ortamlarda bulunarak çeşitli sosyal bağlamları deneyimleyerek sosyal becerilerin öğrenilebildiği, geliştirilebildiği belirtilmektedir (Avcoğlu, 2010; Çolak, 2007; Çifci ve Sucuoğlu, 2004; Dobbins, Higgins, Pierce, Tandy ve Tincani, 2010). Bu nedenle, sosyal becerilerin öğrenilmesinde sosyal etkileşimde bulunmak önemli yer kapsamaktadır. Çalışmanın sonucuna göre ise sosyal becerilerin pragmatik

dil becerilerini yordaması nedeniyle, bireylerin sosyal ortamlara bulunarak, sosyal bağlamları ve süreçleri deneyimlemesi sonucu pragmatik dil becerilerini geliştirebileceklerinden söz edilebilir.

Kaynaştırma ortamında öğrenim gören zihinsel yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren ilkokul öğrencilerinin pragmatik dil beceri ile sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterliliklerini betimlemek ve aralarındaki ilişkiyi belirlemek üzere gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları yorumlanırken çalışmanın sınırlılıkları göz önüne alınmalıdır. Öncelikle çalışmadan elde edilen bulgular sadece bir ilde bulunan sınırlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Bulguların genellenebilmesi için daha fazla örneklem içeren benzer çalışmaların başka illerde gerçekleştirilmesi önerilir. Çalışma farklı tanı grubundan olan kaynaştırma öğrencileri için de planlanabilir. Uygulamaya dönük olarak çalışma bulguları kaynaştırma öğrencilerinin akademik başarıları için gerekli olan iletişim becerileri (pragmatik dil becerileri), sosyal beceriler ve problem davranışlara yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi ve okul ve sınıflarda bu konulara yönelik kapsamlı ve gerektiğinde bireysel çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Acarlar, F. (2010). İletişim, dil ve konuşma bozuklukları olan çocuklar ve eğitimleri. N. Baykoç, (Ed.), Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 255–275

Alev, G., Diken, İ. H., Ardıç, A., Diken, Ö., Şekercioğlu, G., & Gilliam, J. E. (2014). Adaptation and Examining Psychometrical Properties of Pragmatic Language Skills Inventory (PLSI) in Turkey. *Elementary Education Online, 13(1),* 258-273.

Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri eğitimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Aykır, T. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri Ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant Izzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Batu, S. & Diken, İ.H..,(2013). Kaynaştırmaya giriş. İçinde Diken, İ., H. (Ed.). *İlköğretimde kaynaştırma*. s.2-25. Ankara: Pegem Akademi..

Baydık, B., & Bakkaloğlu, H. (2009). Alt sosyoekonomik düzeydeki özel gereksinimli olan ve olmayan ilköğretim öğrencilerinin sosyometrik statülerini yordayan değişkenler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(2)*, 401-447

Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş.; Çokluk Ö. Ve Köklü, N. (2012). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi.

Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2005). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Çolak, A. (2007). Kaynaştırma Uygulanan Bir İlköğretim Sınıfındaki Sosyal Yeterlik Özelliklerinin Betimlenmesi ve İyileştirilmesi Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Diken, Ö. (2013). İletişim Becerilerinin Desteklenmesi. Diken, İ.H, (Ed.). *İlköğretimde kaynaştırma*. s.2-25. Ankara: Pegem Akademi.

Diken, Ö. (2014). Pragmatic Language Skills of Children with Developmental Disabilities: A descriptive and Relational Study in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research, 55*, 109-122. http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2014.55.7

Dekker, M. C., Koot, H. M., Ende, J. V. D., & Verhulst, F. C. (2002). Emotional and behavioral problems in children and adolescents with and without intellectual disability. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 43(8)*, 1087-1098.

Dobbins, N., Higgins, K., Pierce, T., Tandy, R., ve Tincani, M. (2010). An analysis of social skills instruction provided in teacher education and in-service training programs for general and special educators. *Remedial and Special Education, 31(5)*, 358-367.

Dockrell, J. & Messer, D. (1999). *Children's Language and Communication Difficulties, Understanding, Identification and Intervention*. London: Continuum.

Erbaş, D. (2002). *Gelişimsel Geriliği Olan Çocukların Problem Davranışlarının Azaltılmasında İşlevsel İletişim Öğretimin Sönme Ve Sönme Olmaksızın Etkililiklerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

Farrell, P., Dyson, A., Polat, F., Hutcheson, G., & Gallannaugh, F. (2007). Inclusion And Achievement in Mainstream Schools. *European Journal of Special Needs Education, 22(2), 131-145.*

Gresham, F. M., & Elliot, S. N. (1990). *Social Skills Rating System*. Circle Pines: American Guidance Services.

Gresham, F. M., & MacMillan, D. L. (1997). Social competence and affective characteristics of students with mild disabilities. *Review of Educational Research, 67(4)*, 377-415.

Gök, R. (2013). *Kaynaştırma Eğitimi Öğrencisi Bulunan İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Karşılaştıkları Zorluklar Ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Güleryüz, Ş.O. (2009). *Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Halliday, M. A. K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. 2. ed. London: Edward Arnold

Kargın, T. (2009). Bugünün Okullarında Özel Gereksinimli Öğrencilerin Yerleştirilmesi. A. G. Akçamete (Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimli Öğrenciler Ve Özel Eğitim İçinde* (77-109). Ankara: Kök Yayıncılık.

Kuder, S. J. (2003). Teaching students with language and communication disabilities. Allyn & Bacon, 75 Arlington Street, Suite 300, Boston, MA 02116.

Korkmaz, B. (2005). *Dil ve Beyin: Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları* (Language and Brain: Language and Speech Disorders in Children). Istanbul: Yüce Yayımları.

Leffert, J. S., Siperstein, G. N., Millikan, E. (2000). Understanding Social Adaptation In Children with Mental Retardation: A Social-Cognitive Perspective. *Exceptional Children, C. 66, S. 4*, Ss. 530-45.

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2010). *İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. MEB. Ankara.

Mutisya, S. M., & Barker, M. (2011). Pupils' Environmental Awareness and Knowledge: A Springboard for Action in Primary Schools in Kenya's Rift Valley. *Science Education International, 22(1)*, 55-71.

Orhan, M. (2010). *Okulöncesi Kaynaştırma Öğrencileriyle Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal Beceri Ve Problem Davranışlarının Düzeyi İle Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

Owens ., R. E. (2015). *Language development: An introduction*. Boston: Pearson.

Özkubat, U. (2010). *Görme Engelli, Zihinsel Engelli Ve Olağan Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özduvan, V. (2005). *6-7 Yaş Normal Gelişim Gösteren Çocuklarda Zeka ve Pragmatik Dil Yetileri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Paul, R. (2007). *Language Disorders From Infancy Through Adolescense: Assessment & Intervention*. Toronto: Mosby Elsevier.

Skipper, S (2006). *Conceptual Framework For Effective Inclusive Schools.* Ft. Lauderdale, Florida: ICSEI: International Congress for School Effectiveness and Improvement.

Sucuoğlu B. ve Özokçu O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6*, 41-57.

Şahin, S., Yalcinkaya, F., Bayar Muluk, N., Bulbul, S. F., & Cakir, I. (2009). Abilities of pragmatic language usage of the children with language delay after the completion of normal language development training. *The Journal of International Advanced Otology, 5(3)*, 327-333.Educational Research, 55, 109-122.

Şen Sönmez, A (2011). *Zihin Engelli Çocukların Sosyal Becerileri ile Artikülasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Topbaş, S. (2001). İletişim, Dil ve Konuşma: Temel Kavramlar . (Ed.) Seyhun Topbaş. *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1318 AÖF: 717. ?

Topbaş, S. (2011). *Okulun İlk Yıllarında Dil ve Konuşma Gelişimi*. (Ed.) Esra Ceyhan.Erken Çocukluk Döneminde Gelişim – II. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını: Eskişehir.

Veríssimo, L., de Lemos, M. S., Lopes, J., & Rodrigues, L. P. (2010). The Relation between Academic Competence and Social Competence along Time: A Study with 3rd and 4th Grades. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 27(1). 42-53.*

Vuran, S., (2013). Davranış Problemleri ile Baş Etme. Diken, İçinde Diken İ.H.; (Ed.). *İlköğretimde kaynaştırma*. s.2-25. Ankara: Pegem Akademi.

Wolters, N., Knoors, H. E., Cillessen, A. H., & Verhoeven, L. (2011). Predicting acceptance and popularity in early adolescence as a function of hearing status, gender, and educational setting. *Research in developmental disabilities, 32(6)*, 2553-2565.